

Tóth Árpád két dedikációja

Köztük egy ismeretlen versrögtönzéssel

BÍRÓ-BALOGH Tamás

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Alkalmazott Pedagógia Intézet,
Tanítóképző Tanszék, főiskolai docens
ORCID: 0000-0001-5808-2780

Two inscriptions by TÓTH ÁRPÁD. Including an unknown improvisation in verse

Abstract | The literary historical perception of TÓTH ÁRPÁD (1886–1928) has changed significantly in recent decades. While he was once considered one of the most important authors of the journal *Nyugat*, he is now referred to as a “second-rate” poet. Literary historians base this on cultural policy grounds. That is precisely why he is less written about today. In the 1950s and ’60s, his complete oeuvre was explored, but since then literary historians have practically been ignoring him. However, he is still loved by his readers and book collectors, and his signed books and manuscripts sell for very high prices at auctions.

This essay was also written with the aim of breaking the professional silence surrounding TÓTH ÁRPÁD. It examines two signed copies, one of the book *Hajnali szerenád* and the other of *Lomha gályán*. The paper outlines the genesis of the two dedications and places the recipients in TÓTH ÁRPÁD’s network of literary contacts. The first dedication is mainly biographical: when the poet was still teaching in 1913 (being a home tutor), he gave the book to a relative of his employer as a wedding present. It was a polite gesture. The other, however, is decidedly literary: it enriches the poet’s oeuvre by including a playful dedication in verse. This small, improvised poem was previously completely unknown.

Keywords | TÓTH ÁRPÁD, inscription, literary network, occasional poem, biographical document

Tóth Árpád irodalomtörténeti megítélése erősen változott az utóbbi évtizedekben. Míg Schöpflin Aladár 1917-ben még „az új magyar líra” egyik „legtisztábban és legszebben szóló” költőjének tartotta,¹ Margócsy István az *Élet és Irodalom* 2023. karcsonyi számában már csak a „tisztas másodvonalbéli írók” közé sorolta (Gyöngyösi István, Bajza József és Sarkadi Imre társaságában),² és egy korábbi beszélgetésben ki is fejtette ennek okát, illetve azt, hogy Tóth Árpád valójában sohasem volt elsővonalbeli költő. Abban a beszélgetésben Tóth kánonbeli helye a vidékiség kapcsán került szóba, miszerint a *Nyugat* első generációjából azok a vidékről indult költők kanonizálódtak, akik Budapestre költöztek (például Ady, Babits, Kosztolányi), és a velük együtt indult, de vidéken maradt költők (Juhász Gyula és Tóth Árpád) ismertsége és elismertsége már életükben csökkent. Ma pedig már alig beszélnek róluk érdemben. Erre a felvetésre válaszolta Margócsy:

Eszerintem nem elsősorban a vidékiséggel függ össze. Hanem azzal, hogy a hatvanas években, amikor már enyhébben építették föl a szocialista irodalom kánonát, akkor a *Nyugat*-ból Tóth Árpádot és Juhász Gyulát messze túlpreferálták, hisz tizenkilencben mind a ketten szerepet vállaltak, művekkel is képviselték magukat. És emiatt Babits és Kosztolányi nem volt érettségi tananyag, de Tóth Árpád és Juhász Gyula igen. És nyilván ennek a hatása volt az, hogy pár nemzedék úgy nőtt fel, hogy ők első osztályú nyugatosok, aztán egy idő után ez kikopott. Itt volt egy erős politikai túlpreferencia.³

Mindez egybevág azzal, hogy ennek a két életműnek készült el a kritikai kiadása (Juhászé egy kötet híján), a hozzájuk tartozó vagy egy nagy-, vagy több kisebb részmonográfiával.⁴ És igaz az is, hogy ezeknek a filológiai munkáknak javarésze az 1950-es, '60-as években folyt.

A látványos és befejezettnek, teljesnek tűnő földolgozottság teremtette meg annak illúzióját, hogy már minden munkát elvégzett velük kapcsolatban az irodalomtörténet-írás, s ez magával vonzotta azt, hogy sem a Juhász-, sem a Tóth-kutatás nem tudott fölmutatni azóta sem relevánsan újat hozó filológiai eredményt. A szegedi „lo-

1 SCHÖPFLIN Aladár, „Tóth Árpád”, *Pesti Napló* 68, 106. sz. (1917): 11.

2 MARGÓCSY István, „Hogyan lehet látnunk Petőfit? A Petőfi Irodalmi Múzeum *Költő lenni vagy nem lenni* című kiállításáról”, *Élet és Irodalom* 67, 51–52. sz. (2023): 25.

3 MARGÓCSY István, „A kultusz fenségétől a karnevál parodisztikus játékaig: Bíró-Balogh Tamással és Nyáry Krisztiánnal Margócsy István beszélgetett”, *2000* 28, 3. sz. (2016): 5–22.

4 TÓTH ÁRPÁD, *Összes művei: 1. Költemények; 2. Műfordítások; 3–4. Próza művek; 5. Levelei*, szerk. KARDOS László és mások (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1964–1973); és KARDOS László, *Tóth Árpád* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1955, bővítve: 1965); JUHÁSZ Gyula, *Összes művei: 1–3. Versek; 4. Elbeszélések, színpadi művek; 5–8. Próza írások; 9. Levelezése I.*, szerk. PÉTER László, ILIA Mihály és mások (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1963–1981); KISPÉTER András, *Juhász Gyula* (Budapest: Művelt Nép, 1956); SZALATNAI Rezső, *Juhász Gyula hatszáz napja* (Budapest: Magvető Kiadó, 1962); PÉTER László, *Juhász Gyula a forradalmakban* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1965). Itt kell még megemlíteni utóbbi „monográfiapótló”, hatszáz oldalas cikkgyűjteményét: PÉTER László, *Juhász Gyula: Válogatott írások* (Budapest: Argumentum Kiadó, 2005). De éppen ez a szétaprózás eredményezte azt, hogy az igazi nagymonográfia még hiányzik Juhász Gyuláról.

kálpatrióta” helyi kutatók időnként írnak róla ezt-azt, de Tóth Árpád ennél rosszabb helyzetben van Debrecenben, róla gyakorlatilag teljes a hallgatás. Még bulvárosítani is nehéz, hiszen egyetlen nő, ráadásul a felesége mellett élte le nyugalmas, botránymentes életét, és nyugodt, nem erőszakos halált halt. Erre utalt Schöpflin is már idézett írásában:

Tóth Árpádnak halk hangokra, intimitásokra berendezett egyénisége, elvonult élete mintha arra volna berendezve, hogy megnehezítse ismertté válását. [...] Azt lehet mondani, elbűvik betegségével, amelyet pedig lírai költőnek [...] igen jól lehetne értékesíteni részvétre fogékony lelkek megnyerésére.⁵

Hosszú évek alatt mindössze két írás foglalkozott vele érdemben: Szénási Zoltán egy Babitsékkal folytatott frivol költői játék közben született és Szabó Lőrincről szóló,⁶ Kardos András pedig egy Lukács Györgyről írott versét közölte.⁷

Alábbiakban Tóth Árpád két dedikációját adom közre: közös bennük az, hogy a költő életrajzához és életművéhez is adalékok.⁸ Az első inkább kapcsolathálózatához, utóbbi pedig inkább életrajzához húz egy-egy új vonást; ráadásul a második darabban még egy alkalmi bökvers is található. Tóth Árpád dedikált kötetei ritkán bukkannak fel a piacon, újabban megnőtt irántuk a gyűjtői érdeklődés. Mondhatni, szerencsére, mert legalább ennyi „megmaradt” neki: ha az irodalomtörténeti kánon élvonalából le is csúszott, az olvasói megbecsültsége mellett a könyvgyűjtők egyre jobban kedvelik a dedikált köteteket, kéziratokat. Mert kétségtelen, hogy a kánon és a bibliofil könyvpiac sok esetben összefügg, s a piac követi a kánon diktálta irodalmi érték meghatározást (például Nemes Nagy Ágnes könyvei-kéziratait esetében határozottan ez figyelhető meg), de Tóth Árpádnál inkább a könyvészeti ritkaság a döntő: a gyűjtők nem vesznek tudomást Tóth Árpád irodalmi értékének devalvációjáról, esetleg nem is tudnak róla, vagy talán pusztán csak kedvelik Tóth Árpád verseit.

5 SCHÖPFLIN, „Tóth Árpád”, 11.

6 SZÉNÁSI Zoltán, „Tannhäuserék a Veneziában: Egy frivol költői játék dokumentumai Szabó Lőrinc hagyatékából”, in *Doromb: Közköltészeti tanulmányok* 8, szerk. Csörsz Rumen István, 453–465 (Budapest: Reciti Kiadó, 2020).

7 KARDOS András, „A lélek és a tormák: Tóth Árpád ismeretlen verse Lukács Györgyről”, *Élet és Irodalom* 67, 10. sz. (2023): 6.

8 Az első kötet (*Hajnali szerenád*) az Antikvárium.hu 2023. február 26-án zárult 18. Dedikált könyvek és kéziratok árverésének 211. számú tételeként kelt el, a második (*Lomha gályán*) pedig az Antikvárium.hu vezetőjének, Chovanecz Balázsnak magángyűjteményében található, akinek ezúton köszönöm a segítségét.

A *Hajnali szerenád* nemrég felbukkant példányának ajánlása így szól:

Fényes Piroskának / baráti kézszorítással / Tóth Árpád / Svedlér, 913, juni 19.

Nem irodalmi darab: a dedikáció címzettje nem irodalmi személy, nevét az irodalomtörténet-írás éppen csak hogy feljegyezte – annál izgalmasabb kérdés, hogy a költő miért adott neki mégis az első könyvéből nem sokkal annak megjelenése után egy példányt.

A *Hajnali szerenád* – Tóth Árpád debütáló kötete – 1913 tavaszán jelent meg, a *Corvina* című könyves szaklap 1913. április 10-én adott hírt róla. Tóth ekkor még a *Debreceni Nagy Újság* munkatársa volt, de a lap – kétévi működés után – megszűnt, és a költő rendszeres jövedelem nélkül maradt. Ősztől viszont már újra állásban volt: Budapesten lett házitanító, Bródy Sándor (1868–1923), a Magyar–Osztrák Szénkartell elnökének fiait tanította (aki természetesen nem azonos a jóval ismertebb Bródy Sándor [1863–1924] íróval).

A két munka – és a két város – közötti nyarat Tóth a Szepes vármegyei, ma Szlovákiában található Svedléren töltötte, ahol 1910-től kezeltette nyaranként tüdőbaját. (Egyik volt gimnáziumi társa, Schötlag Alfréd szüleinek volt itt gyógyüdülője; és a költő, aki 1920-ig járt ide rendszeresen, nászútra is ide jött, és több verset is írt a jó levegőjű helyen.) A dedikáció arról tanúskodik, hogy már a nyár elején megtudhatta, hogy őstől a Bródy család alkalmazásában fog állni. A dedikáció címzettje ugyanis ennek a családnak a tagja volt.

Fényes Piroška (1891–1968) édesapja dr. Fényes Vilmos ügyvéd, édesanyja Bródy Gizella volt. Gizella pedig testvére volt Bródy Sándornak; a címzett tehát a költőt alkalmazó családfő unokahúga volt. Tizennégy évesen – kitűnő tanulóként – ő mondta az ungvári magyar királyi állami polgári leányiskolában a végzősök búcsúbeszédét.⁹ Mint minden jól nevelt úri kisasszony, járt tánciskolába, tanult zenét és éneket, már fiatalon részt vett különböző társadalmi rendezvényeken, esteken, bálakon, ahol szavalt és/vagy zongorázott – ezekről a sajtó is hírt adott.

1913. április elején jegyezte el Sándorfi Kamill (1880–1953, 1931-től Sándorfy) királyi aljárásbíró,¹⁰ későbbi jogi szakíró, egyetemi tanár. Az esküvőre pár hónappal később, a menyasszony családjának városában, Ungváron került sor, a pár 1913. június 29-én kötött házasságot. Az eseményről, amely megmozgatta a helyi társadalom színe-javát, a lapok is beszámoltak:

Ragyogó családi ünnep színhelye volt tegnap délben a neológ izr. hitközség Megyeház téri imaháza, hol Sándorfi Kálmán [helyesen: Kamill] dr. budapesti VI. ker. kir. járásbíró tartotta esküvőjét Fényes Piroskával, Fényes Vilmos dr. ügyvéd és neje Bródy Gizella le-

⁹ DEÁK Gyula, szerk., *Az Ungvári M. Kir. Áll. Polgári Leányiskola Értesítője az 1905–6. iskolai évről* (Ungvár, 1906), 27.

¹⁰ „Házasság”, *Budapesti Hírlap* 33, 82. sz. (1913): 11.

ányával. Az egyházi szertartást megelőzőleg Fincziczky Mihály polgármester lendületes beszédben adta össze az ifjú párt. Az egyházi szertartást dr. Klein kassai rabbi végezte, ki magas színvonalon álló, tartalmas eszmékben gazdag beszédet intézett az ifjú párhoz. Az esküvőn a hozzátartozókon kívül a vármegye intelligenciájának színe-java volt jelen, kik üdvözlésükkel elhalmozták az új párt és hozzátartozóikat.¹¹

Ez az az időszak, amikor a *Hajnali szerenád* megjelent, és Tóth Árpád dedikált egy példányt Fényes Piroskának, aki a dedikáció kelteztéskor még éppen csak jegyese volt későbbi férjének. Tóth Árpád ugyanis nászajándékként küldhette könyvét az irodalom iránt is érdeklődő fiatal nőnek, ehhez viszont értelemszerűen tudnia kellett a leendő frigréről. Gesztust gyakorolt, pozitív benyomást érve el ezzel későbbi munkaadójánál, s talán a család több tagjának is küldött a kötetből dedikált példányt.

A dedikáció címzettjét ekkor még nem ismerte személyesen, de később minden bizonnyal találkozottak: a költő négy évig állt a család szolgálatában.

Bródyék a Gresham-palotában laktak, és Tóth Árpád minden délután föl járt hozzájuk. [...] Andort a leckéiben segítette, de Pállal, aki lelkes rajongója volt az új magyar irodalomnak, inkább az idősebb, műveltebb barát módjára bánt: beszélgettek, olvasgattak, vitáztak. [...] Másutt is vállalt házitanitást, de igazában csak Bródyéknál érezte magát otthonosan, biztonságban.¹²

Fényes Piroska és férje a házasságkötés után továbbra is Budapesten éltek, Piroska különböző társadalmi szervezetekben (Nőegylet, Veres-Kereszt stb.) vállalt szerepet. Két gyermekük született, Marianna (1918–1946) és Kamill (1920–2006), a későbbi kémikus, egyetemi tanár. Lányuk korai halála (1946) után férjével éltek tovább, majd annak 1953-as halálával egyedül maradt. Fia, Kamill, már a negyvenes évek óta külföldön, Franciaországban és Kanadában élt. 1968-ban a párizsi Pierre és Marie Curie Egyetem vendégprofesszora volt, és Fényes Piroska ekkor szintén Párizsba költözött egy időre. Itt is halt meg, 1968. március 8-án, de „hamvaiban hazatért” Magyarországra, temetése április 9-én volt a Farkasréti temetőben.¹³

*

Tóth Árpádot a társasági kapcsolat mellett egy szomorú esemény költőileg is a Fényes családhoz kapcsolta. 1915. május 30-án, 22 éves korában tüdővészben meghalt Fényes Lenke (1893?–1915), Piroska húga. A rákoskeresztúri temetőben található nyughelyének „kövét [...] Tóth Árpád baráti felirata ékesíti”:

11 „Házasság”, *Határszéli Újság* 6, 26. sz. (1913): 4.

12 KARDOS L., *Tóth Árpád* (1965), 155.

13 „Halálkozás”, *Magyar Nemzet* 24, 80. sz. (1968. ápr. 4.): 4.

Ifju virág volt, mit se tudott lét viharáról,
S máris törve pihen, s törve sir érte szívünk...

A disztichont – és még két alkalmi verset – Tóth Árpád egyik családi tanítványa és későbbi barátja, Bródy Pál (1898–1978) tette közzé.¹⁴ Az ekkor *F. L. úrleány sírkövére* címet kapott vers három másik változata is ismert, azokat a költő 1915. június 6-án küldte a gyászoló apának.¹⁵

2

A *Lomha gályán* 1917 áprilisában jelent meg,¹⁶ most előkerült példányába a költő ezt a kétsoros kis alkalmi verssel „megfejtelt” dedikációt írta:

Egy *svedléri* bölcs mondás:

[„]Kedves Márta, szép a lórum (,vér”-lórumot gondol[ok])
De azért a költészet sem épen utolsó dolog_ _”

Emléklül a Pádival töltött lórum-estékre; 1917 X/19
Tóth Árpád

Sajnos a könyvkötő lemetszette az idézett „bölcs mondás” első sorának legvégét (így azt csak kikövetkeztetni lehetett), de így is jól felfejthető: Tóth Árpád a kártyajátékot és a költészetet állítja szembe egymással benne. Természetesen álmondásról van szó, ilyen nem létezik, Tóth Árpád találta ki s verselte meg, vélhetően egy ma még nem azonosított Márta nevű ismerősével való kártyázás közben. (A kezdő idézőjelet maga a költő hagyta le.)

A beírt vers teljesen szabályos, két tizenöt szótagos sor, belső tagolással: 8||7a – 8||7a. Trochaikus tendencia, ugyanakkor ütemhangsúlyos is – azaz szimultán verselésű. Tóth Árpád „címet” is adott neki: *Egy svedléri bölcs mondás*.

A lórum egy olyan egyszerű, 32 lapos magyar kártyával játszott kártyajáték, amelyet négy személy játszhat, s célja az, hogy a játékosok kezéből minél hamarabb elfogyjanak a lapok. Ennek céljából pedig – mivel rájöttek, a Svedlénen található paklikkal már nem lehet rendesen játszani – Tóth Árpád szinte napra pontosan a dedikáció keltezésénél egy hónappal korábban, szeptember 18-án levelet írt volt tanítványának, ekkor már barátjának, Bródy Pálnak, s kérte: „Andinak [Bródy Andor] mondd meg, hogy addig is, míg írhatok, üdvözlöm, s kérem, küldjön azonnal vagy 3 csomag magyar kár-

14 BRÓDY PÁL, „Tóth Árpád hagyatékából”, *Nyugat* 21, 23. sz. (1928): 765.

15 TÓTH ÁRPÁD, *Levelei*, szerk. KOCZTUR Gizella és KARDOS László, Tóth Árpád összes művei 5 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973), 75–76. (A továbbiakban: TÁL.)

16 „Újonnan megjelent magyar könyvek”, *Corvina* 40, 10. sz. (1917): 45.

tyát, mivel az itteniek már őskori ragacs-leletekhez hasonlíthatnak.¹⁷ Két hét múlva azonban, mivel kérése nem teljesült addigra, meg kellett ismételnie azt: „Írok majd Andor úrnak is, ki úgy látszik, addig nem akar megkönyörülni zsíros és bacillusos kártya-viszonyainkon”.¹⁸ Ezt követően viszont már nem hozta többet szóba leveleiben, tehát közben megkapta a friss paklikat, így Mártával már azokkal tudtak játszani. Jól érezték közben magukat, „szép a lórum”, írta a költő a dedikációba.

Ugyanakkor szembe is állította vele a költészetet, miszerint az „sem ép[p]en utolsó dolog”. Ekkor a költő már kétkötetes, nem sokkal korábban jelent meg a második versgyűjteménye, s a kártyakéréssel kapcsolatban már idézett egyik levelében nemcsak a túlon túl használt paklikról ír, hanem arról: „Ami engem illet, [...] új, különös események itt nem teremnek. Verseket írok, a Naplóba meg a Nyugatba is küldtem. Van köztük szép is.”¹⁹ És hogy mennyire komolyan gondolta mindezt (a költészetet), arra talán legjobb bizonyíték egy éppen ekkoriban, október 2-án pártfogójának és munkaadójának, a *Pesti Napló* tulajdonosának, Hatvany Lajosnak írt levele:

valóságos kényszerképzetem, hogy holmi hibás szedéssel agyonütik a verset derék szedőink. Pl. félek attól, hogy A régi házban az első strófa „agg” szavát „agy”-nak szedik, ami rémes lenne! Azután meg, mint eddigi verseim szedéséből látom, a Naplónál nem ügyelnek az ékezetekre! Így aztán a jeles jámbusokból sánta trocheusok lesznek a szedő kezén. Az Elégia szedése tele volt ilyesmivel. Nagyon kérem Önt, hogy legalább a *rímek* ékezését ne engedje elrontani. Például A régi házban a negyedik strófa két szélső ríme: „*búsulj*” és „*bús új*” – itt a *bús*-tagnak okvetlen hosszú ékezetűnek kell lenni, tehát semmiképp sem szabad „busulj”-nak meg „bus új”-nak szedődni!²⁰

És persze ugyanezt igazolják maguk az ekkoriban írt és/vagy megjelent versei,²¹ amelyek szintén azt mutatják, valóban „komolyan” gondolta a költészetet.

*

Tóth Árpádot sokan csak bús, elégikus hangjáról ismerik, akinek versei a már egyre súlyosbodó betegség árnyékában születettek. De 1917 nyarán-őszén még jó „formában” volt. Májusban végre feleségül tudta venni Lichtmann Annát, akivel ekkor hat éve ismerték egymást, megjelent második verseskötete, állandó munkát kapott Hatvany Lajos napilapjánál, a *Pesti Naplónál* és a formálódó irodalmi folyóirat, a szintén Hatvany-tulajdonú *Esztenő* egyik szerkesztőségi székének is várományosa volt.

17 TÁL, 157.

18 TÁL, 158.

19 TÁL, 157.

20 TÁL, 159–160.

21 Tóth Árpád, „Elégia egy rekettyebokorhoz”, *Pesti Napló* 68, 225. sz. (1917): 9; „Szeptember”, uo., 231. sz. (1917): 15; „Spleen”, uo., 237. sz. (1917): 15; „Őszi szántás”, uo., 302. sz. (1917): 2; „Éjféli litánia” és „Örök tavaszban járnék”, *Nyugat* 10, 19. sz. (1917): 512–514; valamint „Egy régi ház előtt”, *Esztenő* 1, 3. sz. (1918): 19–20.

Egy hasonló „játékos” esetre egy visszaemlékezés mutatott rá; csak ekkor Tóth Árpádék éppen nem kártyajátékot űztek, hanem elmesportot. Tóth Árpád egyik nyaralótársa, Beer Adél emlékezett erre vissza. Őt nem sikerült teljes bizonyossággal azonosítani, de nagy valószínűséggel ő az a Beer Adél (1895–1976 u.), aki később (1923) Léczián István (1894–1967) mérnök felesége lett, és a háború után Szathmári Sándor így dedikálta neki *Kazohinia* című regényének legújabb kiadását: „Beer Adélnak, a Nagy / Lajos kör költőjének / az együtt töltött irodalmi / esték emlékére szeretettel: / Szathmári Sándor / Bpest, 1959, ápr. 20”.²² Ez alapján Beer Adél verseket is írt, és tagja volt az 1958-tól működő Nagy Lajos Irodalmi Körnek.

És bár e név alatt nem találtam egyetlen verset sem, egy forrásértékű visszaemlékezése megjelent. Ebben írta le, hogy, 1917 nyarán, az iskolaév vége után, szüleivel Svéd-léren nyaralt; ott találkozott Tóth Árpáddal. „Minket persze izgatott a tudat, hogy egy elismert irodalmi nagysággal szívunk közös levegőt, sőt baráti kapcsolatban vagyunk vele.”²³ Közös kártyázásról éppen nem ír, de a költő játékos kedve megnyilatkozott például a barkochbázásokban és a bök- vagy halandzsaversék írásában. Egy közös ebéd során Adél megkérte a költőt, írjon róla verset, és ez a rögtönzés született az asztalnál:

Adél, Adél,
Ha jön a dél,
Mögötted fal,
S a szájad fal.

Vagy ez a halandzsavers:

Lemorha csengyi lébe gál
Amonao ribe gége fáj
Saberla csöndi méla hú,
Efürti pépi szaráébú.

és a magyarázata:

A fentieknek nincs értelme,
mert ilyeneket nem ért elme.
De ha Ibi száját nyalja,
Annak van értelmi alapja.
Mert ha meg nem nyalja, hát az,
Ami a száján nőtt, lesz száraz.

Természetesen nem a költői életmű fő darabjai ezek, de jól mutatják a könnyedebb hangú Tóth Árpádot. A most előkerült dedikáció szempontjából az utóbbi vers keletkezés-

²² A tétel a Múzeum Antikvárium 2019 májusában tartott 34. árverésén szerepelt, 285. számú tételként.

²³ BEER Adél, „Egy nyár Tóth Árpáddal”, *Élet és Irodalom* 5, 1. sz. (1961): 10.

történeti leírása különösképp beszédes. Beer Adél leírásából lehet tudni, hogy a rögtönzés „értelmi alapja”, azaz a megírt költői képnek a valósággal való közvetlen kapcsolata az volt, „hogy az Ibi nevű vendég az ajkát szokta nyalni, amit mi értelmetlen, rossz szókásnak tartottunk és bosszantottuk vele, ő pedig ugratásunk alatt hevesen magyarázta, hogy az ajkán száraz a bőr”. Sőt, ugyanehhez kapcsolódik Tóth Árpádnak az ekkor Beer Adélnak adott dedikációja: „Adélnak, úgysis, mint dr. Czilka Balázsénak tisztelettel. Tóth Árpád”, és annak felfejtése: „A dolognak az a magyarázata, hogy az *Új Idők*-ben akkoriban jött folytatásokban Gábor Andornak *Doktor Senki* című regénye. Ennek egyik alakját Adélnak hívták, férje után pedig dr. Czilka Balázsénak”.²⁴ Bár Beer Adél természetesen sohasem volt dr. Czilka Balázséné, a közös keresztnév lehetőséget adott a költőnek az azonosításra, a játékra.

Szinte egészen bizonyos, hogy ezen kulcsinformációk nélkül a dedikáció nem érthető, mint ahogy magyarázatra szorulna az Ibi száraz száját emlegető bökvers utalása sem. Olyan belső utalások ezek, és ilyen a most felbukkant dedikáció is, hogy a vicc poénját csak ők ketten, a szerző és a címzett értik, külső személy csak magyarázattal. Jelen dedikációban a „vér-lórum” ehhez hasonló belső utalás: ezt a kártyajátékot meg lehet, csak ők ketten ismerték, mert Svedlőren találták ki 1917 őszén.

Mindez talán azt is mutatja, hogy egy alkotóról – jelen esetben Tóth Árpádról – az irodalomtörténetben kialakított költőportré nem megváltoztathatatlan szentkép, legfeljebb belemerevedett egy korábbi keretbe. Több példa mutatja, hogy minden egyes újonnan előkerült vagy eddig nem elengedő figyelmet kapott, esetleg éppen „eltitkolt” dokumentumnak, életműdarabnak potenciálisan lehetősége van változtatni, pontosítani ezen a képen. Viszont gyakran maga az irodalomtörténet-írás nem akar változtatni saját korábbi eredményein. Mint ahogy Szénási Zoltán írja a már hivatkozott tanulmányában: a Babits, Komjáthy és Tóth között zajló frivol költői verseny darabjai, „bár létezésükről tudott a Babits- és a Szabó Lőrinc-filológia, mind a mai napig nem jelentek meg”. (Szimptomatikusan, hogy Szénási nem ír Tóth-filológiáról – lévén az nincs.) A Szabó Lőrinc hímtagjáról írott szövegegyüttes „a humortalan, szigorú *poeta doctus*ként elképzelt Babits eddig ismeretlen arcvonásait rajzolja ki”, és ugyanitt Tóth Árpád költészete szintén gazdagodott egy új hanggal, hiszen az ő szonettjében „a legnyersebb trágárság, erőteljes pornográf tartalom és gúny dominál”.²⁵

Az elégikus hangú költőnek újabban játékos versekkel bővült az életműve.

24 Uo.

25 SZÉNÁSI, „Tannhäuserék a Veneziában...”, 462.